

Підтримку надає:

Федеральне міністерство
продовольства і
сільського господарства

на підставі рішення
Німецького Бундестагу

Німецько-український
агрополітичний діалог

при Національній асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України ДОРАДА

Коментар до запиту Асоціації «Свинарі України»

APD/KG/01/2020

**Коментар до запиту Асоціації «Свинарі України»
від 2 березня 2020 року
(пріоритетний напрямок реформ 1: розвиток
сільської місцевості)**

проф. др. Томас Блаха, дипл. ECVPH та ECPHM

Київ, квітень 2020

Про проєкт «Німецько-український агрополітичний діалог» (АПД)

Проєкт «Німецько-український агрополітичний діалог (АПД)» реалізується за підтримки Федеральним Міністерством продовольства та сільського господарства (BMEL) з 2006р. і наразі до 2021р. та за його замовленням через виконавця ТОВ ГФА Консалтинг Груп, а також робоче співтовариство, яке складається з ТОВ ІАК Аграр консалтинг (ІАК), Лейбніц-Інституту аграрного розвитку в країнах з перехідною економікою (ІАМО) та ТОВ АФЦ Консультантс Інтернешнл. Реципієнтом проєкту виступає Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України «Дорада». При реалізації важливих заходів для розвитку ринку землі, використання державних земельних площ та приватизації АПД працює у кооперації з ТОВ з управління та реалізації земель (BVVG). Бенефіціаром проєкту виступає Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Проєкт має підтримувати Україну в питаннях розвитку сталого сільського господарства, ефективної переробної промисловості та підвищення міжнародної конкурентоспроможності відповідно до принципів ринкової та регуляторної політик та з урахуванням потенціалу розвитку, який виникає в рамках Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною. З цією метою Проєкт має надавати інформацію про німецький, зокрема, східнонімецький, а також міжнародний, європейський досвід з розробки рамкових аграрно-політичних умов, а також з організації відповідних аграрно-політичних установ.

www.apd-ukraine.de

Автор

проф. др. Томас Блаха

Зміст

1. ВСТУП.....	4
2. ЗАХОДИ ПРИ ТРАНСПОРТУВАННІ СВИНЕЙ В СЕРЕДИНІ НІМЕЧЧИНИ	4
3. ПРОФІЛАКТИЧНІ ЗАХОДИ ЩОДО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я СВИНЕЙ В НІМЕЧЧИНІ.....	5
3.1. ВЕТЕРИНАРНИЙ СУПРОВІД ПОГОЛІВ'Я СВИНЕЙ ЗАДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХНЬОГО ЗДОРОВ'Я ПРАКТИКУЮЧИМИ ВЕТЕРИНАРНИМИ ЛІКАРЯМИ	6
3.2. НАЙВАЖЛИВІШІ ЗАХОДИ ЩОДО ГІГІЄНИ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ТВАРИН.....	6
3.2.1. Очистка та дезінфекція:	6
3.2.2. Забезпечення гігієни щодо інфекційних хвороб (біобезпека):	6
3.2.3. Ізоляційні блоки/місця карантину:	7
3.2.4. Збереження високого рівня стану здоров'я тварин:	7
4. ОФІЦІЙНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАБІЙНИХ ТУШ ТА М'ЯСА В НІМЕЧЧИНІ	7
5. ВИСНОВОК.....	9

1. Вступ

Профілактика та боротьба з інфекційними хворобами у тварин, від яких отримують продукти харчування, є основною передумовою для стабільного, достатнього забезпечення людей продуктами тваринного походження, нешкідливими для здоров'я. Що стосується запобіжних та контрольних заходів, які слід вжити, то серед заразних захворювань по суті розрізняють хвороби, для яких характерне епідемічне поширення та ендемічні інфекційні захворювання. Перші поширювалися необмежено без вжиття протидіючих заходів. Другі залишаються в межах зараженої популяції (популяції тварин) і, без вживання протидіючих заходів, не обмежуються в часі.

У країнах з розвиненою державною ветеринарною системою та гарною ситуацією щодо супроводу, який забезпечують ветеринарні лікарі, як правило, лише з епідемічними захворюваннями, що несуть велику небезпеку для худоби та / або людини (захворювання, що підлягають обов'язковому сповіщенню та вимагають вжиття заходів по боротьбі), ведеться «державна» боротьба, згідно з законодавчими положеннями та регулюваннями щодо відомчого нагляду. За ендемічними захворюваннями тварин, які вражають лише окремі популяції/стада тварин, зазвичай не здійснюється державний ветеринарний нагляд та не ведеться боротьба із залученням державних ветеринарних лікарів, натомість їхня профілактика та боротьба з ними є в інтересах власника тварин, який звертається для цього до практикуючих ветеринарних спеціалістів. Цей коментар не стосується необхідних заходів з боротьби та профілактики, що застосовуються в разі виникнення епізоотій (наприклад, африканської чуми свиней, яка зараз є в Україні). Вони розробляються по-різному, в залежності від ситуації із захворюванням, і їх більше не потрібно застосовувати після викорінення відповідної хвороби.

Далі описані лише європейські та, зокрема, **німецькі законодавчі норми та звичайні заходи щодо забезпечення вільного руху тварин всередині країни та належного моніторингу стану здоров'я стада для надсилання здорових (і чистих!) свиней для забою** в часи та регіони без епізоотологічних обмежень. Також висвітлюються **передумови для, як правило, «візуального» відомчого дослідження забійних туш та м'яса**, які мають гарантувати безпеку м'яса, виробленого для споживання людиною та подальшої переробки.

2. Заходи при транспортуванні свиней в середині Німеччини

Незважаючи на зростаючу кількість так званих «закритих» свинарських підприємств в Німеччині (свиноматки з вирощуванням поросят та дорощуванням на одній фермі, відгодівля тварин на іншій фермі), і практика так званого свинарства, заснованого на розподілі праці (селекція та дорощування поросят на одній фермі та відгодівля свиней на іншій фермі) має місце значне транспортування між місцями дорощування поросят та відгодівельними підприємствами, які беруть до себе підсвинків. Крім того, також має місце транспортування молодих свиноматок до підприємств, що займаються розведенням, яким тварини потрібні для ремонту стада.

Для **запобігання поширенню** епідемічних захворювань домашніх продуктивних тварин, тобто епізоотій (як правило тих, що підлягають обов'язковому сповіщенню та вимагають вжиття заходів по боротьбі), Федеральний уряд прийняв у 2007 році на основі європейського законодавства (зокрема, **Закону ЄС про охорону тварин**, тобто **Регламенту (ЄС) 2016/429) Постанову про перевезення худоби** (= Постанова про захист від поширення інфекційних хвороб тварин під час транспортування - ViehVerkV). Вона була оновлена у 2010 році і є Федеральним правовим розпорядженням/постановою щодо утримання домашніх продуктивних тварин для запобігання поширенню інфекційних хвороб тварин (епізоотій) під час транспортування. Ця постанова регулює заходи, що застосовуються для забезпечення відповідного переміщення тварин всередині Німеччини та за її межами, такі як: ідентифікація тварин (у Німеччині з перфоруєчим штампом = татування), за якою можна розпізнати, з якого відгодівельного підприємства походять тварини, характер перевезення худоби, правила гігієни для установок для завантаження худоби, транспортних засобів та приймальних приміщень забійних підприємств, а також ведення реєстру поголів'я (кількість тварин, а також введення та виведення тварин повинні вноситися щодня). Офіційні ветеринарні сертифікати потрібні лише для перевезення худоби до інших країн ЄС або до третіх країн. За дотримання положень VieVerkV несуть відповідальність власники тварин, перевізники та забійні підприємства, а офіційні ветеринарні лікарі контролюють заходи та здійснюють нагляд. Для перевезень, що здійснюються в межах Німеччини, немає офіційних ветеринарних заходів в епідемічно спокійні часи та благополучних районах, крім офіційного нагляду за дотриманням ViehVerkV та **Постанови про охорону тварин під час перевезення (EG) 1/2005 (TierSchTrV)**, що регулює захист тварин під час транспортування: тож офіційного відбору проб крові ні у підприємстві, звідки походять тварини, ні у підприємстві, що їх приймає, не проводиться, якщо це чітко не приписується через гострий ризик виникнення захворювання.

З метою **запобігання занесення** в стада свиней в Німеччині епідемічних захворювань домашніх продуктивних тварин станом на 2014 рік було прийнято **Постанову про гігієну утримання свиней** (Постанова про гігієнічні вимоги до утримання свиней- SchHaltHygV), із доповненням у 2017 році. Тут також власник/утримувач свиней відповідає за дотримання приписів Постанови, а офіційні ветеринарні лікарі в Німеччині - за контроль та нагляд за дотриманням Постанови. Офіційний ветеринарний лікар перевіряє дотримання цієї Постанови або регулярно, або в разі підозри на невідповідність законодавчим нормам щодо охорони здоров'я тварин. Нижче висвітлюються найважливіші заходи щодо загального та регулярного захисту здоров'я свиней, відповідно до SchHaltHygV.

3. Профілактичні заходи щодо охорони здоров'я свиней в Німеччині

3.1. Ветеринарний супровід поголів'я свиней задля забезпечення їхнього здоров'я практикуючими ветеринарними лікарями

За здоров'я своїх тварин повністю відповідає їхній власник. Він зобов'язаний проводити щоденні перевірки стану здоров'я у своєму поголів'ї. Для того, щоб впоратися з цим завданням, він повинен (відповідно до SchHaltHygV) укласти договір на забезпечення супроводу з компетентним ветеринарним лікарем. Ветеринари, яким дозволено, відповідно до договорів, здійснювати супровід свинарського поголів'я, повинні підтвердити, що вони здобули відповідні знання про вимоги SchHaltHygV на курсах, які визнаються ветеринарними палатами, і що вони регулярно проходять подальше навчання на відповідних спеціалізованих конференціях. Постанова передбачає мінімальну кількість відвідувань поголів'я свиней з метою ветеринарного контролю: не менше двох разів на рік для поголів'я свиноматок і принаймні один раз на період відгодівлі свиней, що перебувають на відгодівельному підприємстві. Однак, чим більші господарства, тим на практиці частіше здійснюються ці відвідування ветеринарними спеціалістами підприємства з метою оцінки стану поголів'я, оскільки власник тварин хоче переконатися, що стану здоров'я його цінної худоби ніщо не загрожує. Крім того, власник тварини зобов'язаний негайно викликати свого ветеринарного лікаря (тобто поза погодженими відвідуваннями стада), якщо є більше хворих чи мертвих тварин, а ветеринар зобов'язаний розпочати відповідні діагностичні дослідження - у разі частих захворювань з проявом гарячки, ветеринарний лікар повинен провести дослідження для виключення європейської (класичної) чуми свиней, африканської чуми свиней та хвороби Ауєскі.

3.2. Найважливіші заходи щодо гігієни та збереження здоров'я тварин

3.2.1. Очистка та дезінфекція:

Після постановки та вивантаження всі транспортні засоби та обладнання повинні бути очищені та продезінфіковані; після виведення тварин з одного приміщення або відділення чи загону, його необхідно очистити та продезінфікувати перед постановкою нової партії тварин; зі шкідниками необхідно регулярно боротися; захисний одяг, який носять у сараї, необхідно регулярно прати через короткі проміжки часу (одноразовий захисний одяг потрібно утилізувати після використання); контейнери для мертвих тварин необхідно регулярно очищати та дезінфікувати.

3.2.2. Забезпечення гігієни щодо інфекційних хвороб (біобезпека):

Поголів'я свиней повинно бути огорожене, а також мають бути ворота, що можуть зачинятися; за межами приміщення повинні бути встановлені нерухомі рампи, які необхідно чистити та дезінфікувати; приміщення повинні бути розділені на секції/відділення, що дозволяє розділити різні вікові групи; повинні бути наявними роздягальні, які відповідають принципу чорне-біле; сторонній для компанії персонал (ветеринарні лікарі, майстри, консультанти) повинен надягати внутрішній для

підприємства або одноразовий захисний одяг. Відвідувачі повинні реєструватися у книзі відвідувачів, щоб у разі спалаху захворювання можна було відстежити контакти.

3.2.3. Ізоляційні блоки/місця карантину:

Для закуплених тварин, які мають бути інтегровані до існуючого стада (у свинарстві - це передусім молоді свиноматки), повинні бути наявними ізоляційні блоки. Вони повинні бути встановлені віддалено від фактично тваринницьких приміщень, а догляд за ними має здійснюватися окремим персоналом (принаймні, захисний одяг потрібно змінювати). Карантин в ізоляторах повинен тривати не менше 3 тижнів, щоб виключити, що нові тварини занесуть до поголів'я будь-які інфекційні хвороби. Однак, зазвичай, цей карантин продовжується на кілька тижнів, оскільки слід використовувати додатковий час для захисту молодих свиноматок шляхом їхньої поступової акліматизації до ендемічної ситуації у наявній популяції тварин у господарстві. Цей захід не вимагається законодавством і не контролюється офіційними ветеринарними лікарями, оскільки він повністю відповідає власним інтересам власника тварин. Нижче коротко висвітлюються заходи щодо охорони здоров'я тварин, які не визначені державними нормами.

3.2.4. Збереження високого рівня стану здоров'я тварин:

Найважливішими заходами щодо захисту від ендемічних захворювань є щеплення проти відповідних ендемічних збудників, які відповідають специфічному тиску з боку збудника (наприклад, *Actinobacillus pleuropneumoniae*, кишкова паличка, *Mycoplasma hyorheumoniae*, бешиха, парвовірусна інфекція тощо). Державних законодавчих приписів щодо цього немає, тому що в кожному стаді існує різний спектр збудників хвороб і тому, що ситуація не є епізоотично небезпечною. На підставі домовленостей або угод приватного правового характеру кожен власник тварин має право встановити умови для власників тварин, від яких він хотів би отримати/закупити тварин для подальшого утримання у себе на підприємстві, з метою захисту власного поголів'я тварин, щодо того як вони мають утримуватися, проти чого повинні бути вакциновані або від якого конкретного збудника хвороб (наприклад, репродуктивно-респіраторний синдром свиней, сальмонельоз та ін.) вони повинні бути вільними. Відповідність цим вимогам покупців не засвідчується офіційними ветеринарними лікарями, натомість ветеринарними лікарями, що надають супровід продавцям, і часто таких лікарів, що працюють у покупця, просять перевіряти під час карантину, чи продавець дотримувався поставлених умов.

4. Офіційне дослідження забійних туш та м'яса в Німеччині

Щоб гарантувати нешкідливість для здоров'я, у Німеччині з 1900 р. офіційними лікарями проводяться дослідження забійних туш та м'яса. Офіційні ветеринарні лікарі або ветеринарні лікарі, які діють за офіційним уповноваженням, оглядають живих тварин, призначених для забою до і під час забою, органи та туші попередньо

оглушених та знекровлених тварин. Понад 100 років ця процедура базувалася на принципах огляду, пальпації та розрізання органів забитих тварин, встановлених німецьким ветеринаром, професором Робертом фон Остертагом. Мета полягала і сьогодні полягає в тому, щоб отримати підтвердження «придатності до вживання на основі здоров'я» м'яса та органів тварин, або здійснити вилучення з виробництва та утилізацію туш та органів від хворих тварин або із неприйнятними змінами для захисту споживачів. Ця процедура застосовується у всьому світі та зробила вагомий внесок у те, що класичні загрози здоров'ю людини від м'яса та м'ясних продуктів (стрічкові черв'яки, трихіNELI, туберкульоз, бруцельоз, бешиха тощо) вже не відіграють майже ніякої ролі. Усвідомлення того, що пальпація та розрізання більше не потрібні в сучасній ситуації зі здоров'ям тварин, та навіть призводять до надмірного перехресного забруднення патогенними мікроорганізмами, які не залишають видимих змін на органах та тушах, таких як сальмонела, кампілобактерії, токсоплазми та віруси гепатиту E, призвели до того, що в ЄС на початку XXI століття з **Основним регламент (ЄС) № 178/2002** оновилася стратегія забезпечення безпечності харчових продуктів. Підхід вже не був таким: фермер доставляє тварин на забійне підприємство, а ветеринарний лікар за дорученням держави використовує свою експертизу, щоб вилучити органи та забійні туші, «непридатні для споживання людиною», з подальшої переробки, натомість зараз акцент робиться на правильній роботі, починаючи від годівлі, утриманні тварин, до транспортування тварин, щоб небезпеки, пов'язані з харчовими продуктами, не потрапляли із тваринами на забійне підприємство. Фермер та ветеринарний лікар, що здійснює супровід, запевняють забійне підприємства (та офіційного ветеринарного лікаря на бойні) так званою «інформацією про харчовий ланцюг» відповідно до **Регламенту (ЄС) № 853/2004**, у тому, що тварини не страждають від захворювань чи контамінації (наприклад, залишками лікарських засобів), що може негативно впливати на здоров'я тварин. Після прибуття на забійне підприємство тварин все ще перевіряють офіційними ветеринарними лікарями на придатність їх до забою шляхом так званої експертизи забійних тварин. Офіційні ветеринари та так звані офіційні помічники також перебувають на лінії забою та обстежують органи та туші. Однак ця оцінка повинна була все частіше проходити без пальпації та розрізання, так що у 2014 році ЄС передбачив у **Регламенті (ЄС) № 219/2014**, що лише «візуальне» дослідження м'яса буде основним інструментом для визначення стану здоров'я та придатності до забою. Звичайно, передбачені винятки з єдиної візуальної оцінки: а) якщо є вказівки з «інформації про харчовий ланцюг» про небезпеку для здоров'я, б) якщо є сумнівні органи та інший матеріал, виявлений під час дослідження туші та / або м'яса, в) якщо офіційний ветеринарний лікар з фахових причин вважає, що подальше дослідження є правильним, і якщо є підозра на пошкодження, пов'язані із захистом тварин. З цього моменту ЄС тісно пов'язав безпечність харчових продуктів з моніторингом дотримання правил захисту тварин. Офіційний ветеринарний лікар зобов'язаний не тільки повідомляти фермеру про порушення безпечності харчових продуктів, але й про дефіцити в сфері захисту та добробуту тварин. ЄС сформулював більш точні положення

щодо вимог та здійснення цієї «візуальної» оцінки м'яса у **Регламенті (ЄС) 2017/625** та **Делегованого Регламенті (ЄС) 2019/624**.

З метою подальшого розвитку основної думки про те, що якщо на забійні підприємства будуть доставлені лише здорові тварини, що утримувалися відповідним чином, і завдяки цьому загрози здоров'ю людини від харчових продуктів буде попереджено, ЄС також видав виконавчий **Регламент (ЄС) 2019/627**, який передбачає, що на забійне підприємство можуть доставлятися лише чисті тварини. Мета цього регулювання є подвійною: 1. потрапляння мікробів з брудом, особливо занадто багато представників Enterobacteriaceae, на забійні підприємства повинно бути мінімізоване, що також зменшує перехресне забруднення на лінії забою; і 2. метою є утримання тварин у чистому стаї та при належному догляді за ними з боку персоналу, що все більше сприймається в ЄС як важливий внесок у безпечність харчових продуктів та покращення добробуту тварин. Регламенти ЄС дозволяють проведення офіційного огляду живих тварин (передзабійне дослідження тварин), зареєстрованих для забою, в стаді, з якого вони походять, перед їхнім перевезенням на забій. При цьому слід зазначити, що сертифікати, що видаються в результаті цих перевірок стану здоров'я, діють лише 3 дні. Оскільки для птиці зазвичай все стадо за раз здається на забій, передзабійне обстеження птиці, зазвичай, проводиться перед забоем на підприємстві і оцінюється скоріше «придатність до забою» всього стада ніж кожної окремої тварини. Хоча таке дослідження в стаді тварин теоретично також допускається регламентами ЄС щодо свиней, офіційне дослідження живих свиней у Німеччині, з чисто логістичних та фінансових причин, майже без винятку проводиться коли тварин доставляють на бійню – при цьому знайдених тварини, яких не можна допускати до забою, вбивають не зволікаючи, звичайно відповідно до регулювань щодо захисту тварин.

5. Висновок

Існують чіткі відмінності між Україною та Німеччиною щодо організації перевезень домашніх тварин в середині країни та в офіційному передзабійному контролі для визначення придатності свиней до забою. Найбільша різниця зосереджена у підходах до транспортування тварин: у Німеччині перед перевезенням тварин до інших підприємств, **у часи спокійні щодо епізоотичної ситуації**, не беруть офіційних зразків крові, ні на підприємстві звідки походять тварини, ні на підприємстві, куди вони направляються. Однак існує також досить висока ступінь впевненості, що в країні немає епідемічних захворювань, оскільки існують правила, згідно з якими зразки крові повинні відбиратися в разі появи захворювання з ознаками гарячки, та зразки органів в разі збільшення випадків загибелі тварин, на предмет можливого інфікування європейською (класичною) або африканською чумою свиней. Ці так звані «зразки для виключення», які надсилаються до державних або сертифікованих лабораторій, вважаються відносно змістовними, оскільки можна припустити, що якщо у клінічно підозрілих чи мертвих тварин не виявлено інфекційного збудника, то і клінічно здорові тварини відповідного стада, швидше за все, не заражені.